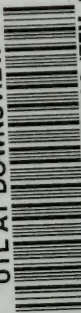

UTL AT DOWNSVIEW

D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 10 11 01 02 010 6

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

BC	al-Akhdari, 'Abd al-Rahman
66	ibn Muhammad
A7A759	es-Sened ul-muhkem fi
1886	tercumet is-Sulle

3914

18/444

فہرست

Digitized by the Internet Archive
in 2010 with funding from
University of Toronto

al-Akhdarī, 'Abd al-
Rahmān ibn Muḥammad

السند المحکم

فی

ترجمة السلم

مترجمی

قرشی زاده محمود ندیم

es-Sened ul-muḥkem fi
tercūmet is-süllem

معارف نظارت جلیله سنک ۲۸ جادی الاولی سنه ۱۳۰۳

تاریخ و ۱۱۰۸ نومرولی رخصتنامه سیله شرق

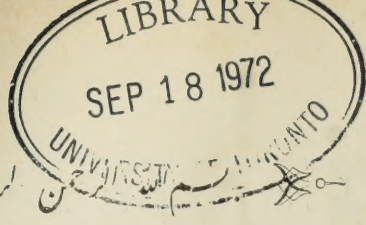
چارشوسنده سلیمان افندینک مطبعه سنده

طبع اولمشدر

استانبول

۱۳۰۳

BC
66
A7A759
1886

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

احمدك يا من تزين المنطق بتوحيد ذاته . وأخذت المقدمات
نتائجها الصادقة من بدیع صنعده وآياته . وأصلی واسلم علی
سیدنا ومولانا محمد عبدك ورسولك الذي كليات محاسن الوری
جزء من بحر عرفانه واتقانه . وتصورات اهل الحقیقة فرع
من اصل تصدیقاته وبرهانه . وعلى آله واصحابه الذين
ججوا خصماتهم بالدلیل الواضح والقول الشارح . وارفع
أكف الدعاء لحضرة امیر المؤمنین وامام المسلمین . غیت
المستطربین . غوث المستنصرین . مالك رقاب الامم . ظل الله
فی العالم . حجة الحق . خليفة الرسول علی الخلق . تاج
ملوك الوری . بدر الخلافة الكبرى . عمیم العواطف .
محبی العلوم والمعارف . سلطان البرین والبحرین . خادم الحرمین
الشریفین السلطان ابن السلطان السلطان الغازی (عبد الحمید خان)
ابن السلطان الغازی عبد الحمید خان . ادام الله ایام خلافته
. ودام بساط الامن منشورا للامم فی ظل ظلیل سلطنته وحجایته
. ماختلف الملوان . وتعاقب العصران .

ملك في عصره قد نثرت * ما طوى الدهر أكف الأدب
فحلى الجيد من أيامه * بحلى تُنجل طوق الذهب
وسماء الملك فيها أشرقت * شمس فضل مالها من مغرب
فاستنار الكون علماسرت * ظلمات الجهل عن كل غبي
ضاعف الله له الاجر ولا * زال يتلى اسمه في الخطب

اما بعد منشأ انواع فیض و سعادت اولان علم و معرفتک حجابیه
 مخصوصه حضرت ظل الالهی به مظهریتی ایله طریق ترقیده
 کل یوم قطع مراتب ایلمکده بولنمسی اهل وطنک موجب تزیاد
 شوق و غیرتی اوله رزق کافه سی ولی نعمت بی منتزاد شاهزاد منور
 حضرت تلمینک باعث افزایش انوار فنون اولان افکار منوره
 حضرت خلافتیناهی و انواع عنایات بی غایات تاجدار یلرینه
 قارشو نعمت شناسانه و محمدتکارانه ایکی صنفه آریلوب الارندن
 کلدیکی قدر افاده و استفاده به چالشتمده و سایه معارف پیرایه جناب
 ملوکانه ده بوشوق عمومی ایله معارف نامنه پیدرپی وقوعه کلان
 خدمتله حکمت حکومته برر قیمت و بریله رک اولاد وطن بروجه
 مطلوب عالی دائماً تحصیل علم و معرفته تشویق بیورلمده اولدیغی
 جهته بوعبد حقیر یعنی جناح نجاح سلطنت سنیه به التجا و دخالتله
 مظهر انواع عاطفت و نائل جمیع سعادت اولان چرکس قومندن
 قبارطای قبیله لی قرشی زاده محمود ندیم ابن الحاح طاهر شو عصر
 مسعود حضرت پادشاهیده اخلاف وطنه مورانه ر خدمتله
 بقدر الطاقه تحدیث نعمت ارزوسنه دوشوب علامه اخضری
علیه رجه الباری نک حفظ قواعد منطقیه بی تسهیل ایچون
 یوز بوقدر یلیدن عبارت اولمق اوزره نظم و تالیف و دیباچه سنده
 سمیه بالسالم النورق • یرقی به سماء علم المنطق • یتیله تسیمیه
 و توصیف ایلدیکی مختصر لطیف بعض محققین کلانندن مقتبسما

ایضاحات لازمه علاوه سیه ترجمه شرح و ترجمه و بعد تیسرا ختام
« السند المحکم فی ترجمه السلم » ایله تسمیه ایلدم . اهل علم
و ادبک بو اثر ناچیز مده کوره جگرلی
خطاری علو قدر و شانلی
اقتضایجه نقصان بضاعه مه
باغشلايه جقلمری درکاردر
و بالله التوفیق

(السند المحکم)

(فی ترجمه السلم)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله الذي قد أخرجنا * نتائج الفكر لا رباب الجني
 وحظ عنهم من سماء العقل * كل حجاب من سحاب الجهل
 حتى بدت لهم شمس المعرفة * رأوا مخدرا تها منكشفه

« قد أخرجنا » الف اطلاق ايجوندر اخراجك ايجاد ايله تفسيرى
 اظهنا ايله تفسيرندن احسندر « نتائج الفكر » نتائج نتيجه نك
 جويدر نتيجه لغته ثمره در اصطلاحده قولينك لذاتهما تسليندن
 لازم كلان قولدر فكر لغته نفسك معقولانده حركتيدر محسوساتده
 حركتى ايسه تخيلدر واصطلاحده كرك تصويرى اولسون و كرك
 تصديق اولسون بر مجهوله توصل ايجون امرين معلوميناك
 ترتيبدر اولكى مثلا انسانك تعريفنده حيوان ناطق كبي و ثانى
 حدوث عالم اوزرينه استدلالده (العالم متغير و كل متغير حادث)

کبی (لارباب الحجی) اخر جایه متعلقدر ارباب جمع رب در رب معانی منظومه آیهیه اطلاق اولنوب بوراده مراد صاحب معناسیدر .

قریب محیط مالک ومدبر * مرب کثیر الخیر والمول للنعم
 وخالقنا المعبود جابر کسرنما * ومصالحنا والصاحب الثابت القدم
 وجامعنا والسید احفظ فهذه * معان أتت للرب فادع لمن نظم
 جی کسرو قصر ایله عقل معناسنده در آل عهد علمی ایچون
 اولوب معهود فرد کاملدر عقل بر نور روحانیدر که نفس انکله
 علوم ضروریه ونظریه بی ادراک ایدر بو حالده اصل مدرک
 نفس اولوب عقل انجق نفسک ادراکنده آتدر مصنف علیه الرحمه
 نتایج وفکرو عقل ایله کتابی تصدیر ایتمسندہ براعت استمال
 وارد (و حظ) سببک مسبب اوزرینه عطن قبیلندن اوله رق
 (قد أخرج الخ) قولى اوزرینه معطوفدر حظ فی الاصل
 ازاحه یعنی یوقاریدن اشاغییه المق معناسنده اولوب بده مجاز
 مرسل اوله رق مطلقا ازاحه حسیهیه و صکره علاقه مشابته
 ایچون ازاحه معنویهیه اطلاق واندن بو معنایه اوله رق استعاره
 تبعیه طریقیله حظ لفظی اشتقاق اولمشدر .

(عنهم) ضمیر ارباب حجایه عائددر (من سماء العقل) جار
 و مجروردن بدل اولوب من عن معناسنده در (کل حجاب) حظ نک
 فمبولیدر (شمس المعرفة) فاعل بدتدر شمس بر ایکن بوراده
 جمع اولنمسی یا تعظیم ایچوندر یا خود ایام ومحالی اعتباریله در

(رأوا) قولندن فاء تفریعیه مخذوفدر (مخدراتها) ضمیر
شموسه یا خود معرفته مائددرکه استعاره تصریحیه طریقله
مخدراتدن مسائل خفیه مراددر ضمیره اضافتی بوکافرینه اولوب
رؤیت وانکشاف ترشیددر (منکشفه) مخدراتدن حالدر
(مفهوم ایات) جد و ثنا اول ذات اجل و اعلایه خاص
و سزادرکه ارباب عقل و شعوره ترتیب ادور معلومه ایله اندن
استحصال نتایج مطلوبه ایتمک خصیصه سنی اعطا بیورمشدر
وانلردن ظلام جهلی سمدن سحاب صیبررکبی ازاله ایتمکله شمس
تابان معرفت انلره عرض طلعت ایتمش و علم و عرفانک معانی
معضله سی کندیلرینه مرئی و منکشف اولمشدر .

نَحْمَدُهُ جَلَّ عَلَى الْإِنْعَامِ * بِنِعْمَةِ الْإِيمَانِ وَالْإِسْلَامِ
 مِنْ خَمْسِنَا بَخِيرٍ مِنْ قَدَارِ سَلَا * وَخَيْرٍ مِنْ حَازِ الْمَقَامَاتِ الْعَلَا
 مُحَمَّدٌ سَيِّدُ كُلِّ مَقْتَنِي * الْعَرَبِيِّ الْهَاشِمِيِّ الْمُحَاطِنِي
 صَلَّى عَلَيْهِ اللَّهُ مَا دَامَ الْحَيُّ * يَخُوضُ مِنْ بَحْرِ الْمَعَانِي لِحَاجَا
 وَآلِهِ وَضَحْبِهِ ذَوِي الْهَدْيِ * مِنْ شَبَّهُوا بِأَنْجُمٍ فِي الْإِهْتَدْيِ

مصنف « ان الحمد لله نحمده » حدیثنه اقتداء ایکی دفعه
جد ایلدی اولکی ترکیبده محمود علیه ذات اولدیغندن ا کا
مناسب اوله رق دوام و استمراری اقاده ایدن جمله اسمیه و بوراده
محمود علیه انعام اولدیغنه نظرا تجدیدی مفید اولان جمله فعلیه

کتوردی « جل » جمله اعتراضیه در که مصنف بونکه
 انشاء تعظیم قصد ایلدی یا خود ماضویه اولدیغی ایچون قد
 تقدیر یله حالیه در « علی الانعام » علی لام معناسنه در
 « وان تمدوا نعمه الله لا تحسوها » آیت کریمه سی موجب
 نعم الهیه لاتعد ولا تحصى اولدیغی حالده نعمت ایمان و اسلامی
 ذکر ایله تخصیص ایلمسی بونعمت جمیع نعمت اجل و اساسی اولسنه
 مبذر « من حمننا » مبتدا محذوفه خبر در جمله سی
 استثنایه بیانه اولوب « من الحمدود » سؤال مقدرینک
 جوابده مسوقدر « بخیر من الخ » ائمه کلامدن اولان اهل
 تحقیقک بیانلری اوزره علیه الصلوة والسلام افتد منک خیریتی
 تفضل الهی ایله در « العلاء » جمع علیادر (محمد)
 یابدل و یا خود عطف بیان اولوق اوزره جری عربیه راجح ایسه ده
 تعظیه مناسب اولان مبتدا محذوفه خبر اوله رق رفعیدر که
 او حالده جمله مستأنفه اولور (سید کل متقی) لفظ
 شریفدن بدل یا خود عطف بیاندر متقی متبع معناسنه اولوب
 رسول دیمکدر (یخوض) حقیقته خائن نفس اولوب
 عتل انک آتی اولدیغندن بو کلامده مجاز عتلی واردر (من بحر
 المعانی) بچاندن حال متقدمه در (لجا) یخوض نک
 مفعولیدر لجاج جمع لجه در که استعاره تصریحیه طریقیه مسائل
 صعبه مراد در و قرینه سی لفظ معانی اولوب یخوض
 و شیخدر مصنف (من شبهوا الخ) قولیه (یا محمد اصحابک

عندی کالنجوم فی السماء بعضها ضوء من بعض فن أخذ
بشيء مما اختلفوا فيه فهو علی هدی عندی (حدیث
قدسیسنه و بوبانده مروی اولان سائر احادیث شریفه
اشارت الی بشر (فی الاهتدا) مصدر بناء مفعولدرکه
مشبه و مشبه بهدن هر برینه صفت اوله بیلور (مفهوم آیات)
نعمت ایمان و اسلامی احساندن طولایی دخی حق جل
وعلایه عرض محمدت و عبودیت ایدرز اول ذات ذی کبریا که
بزی خیر المرسلینه و حائز مقامات شرف و سعادات اولمش
بالجمله مقربینک بهنی بولنان محمد الامینه امت قلمقله ممتاز
ایلشدر عقل بشر بحر معانی انکی نرنده شناور اولد قجه
حق سبحانه و تعالی سید جمیع رسل اولان اول خیر الانامه
و اقتدار یله حصول اهتداده انجم مثال بولنان آل و اصحاب
کرامه صلاة و سلام ایتسون .

و بعد فالنطق للجنان	*	نسبته كالنحو للسان
فیعضم الافکار عن غی الخطا	*	وعن دقیق الفهم یکشف الغطا
فهاک من اصوله قواعدا	*	تجمع من فنونه فوائدا
سميته بالسلم المنورق	*	یرقی به سماء علم المنطق
والله أرجو أن یکون خالصا	*	لوجهه الکریم لیس قالصا
وأن یکون نافعا للمبتدی	*	به الی المطولات یهتدی

(فالمنطق) فأقول المنطق الخ تقدیرنده درکه مصنف
 بو قوليله بعض فضلائك بروجه آتی نظم ایلمدیکی مبادی
 عشره دن برینه یعنی بوفنك ثمره و فائده سنه اشارت ایلمشدر .

ان مبادی کل فن عشره * الحد و الموضوع ثم الثمره
 و فضله و نسبة و الواضع * و الاسم الاستمداد حکم الشارع
 مسائل و البعض البعض اکثری * و من دري الجميع حاز الشرفا

ایمدی بوفنك واضعی (ارسطاطالیس) در و استمدادی
 عقلدن اولوب مسائلی ایسه هیئت معرفات و اقیسه دن
 و بونتره متعلق شیردن باحث اولان قضایای نظریه دن
 عبارتدر فضلی علوم سائره یه فائق اولمیدر لکن
 بعض علوم جهمت اخرادن طولایی منطقه فائقدر
 منطق حکمی ایسه مصنفك اشاعیده ذکرایتدیکی در
 موضوعی تصورات و تصدیقاتدر (للجنان) مبتدادن
 حال اولان محذوفه متعلقدر که تقدیری منسوب
 للجنان در یاخود مابعدی اولان نسبتیه به متعلقدر
 (نسبتیه) ضمیر منطقه عاندر (کالنحو) کسبه النحو
 تقدیرنده در لسان نخودن حال اولان محذوفه متعلقدرکه
 تقدیری منسوباً للساندر (وعن دقیق الفهم) نولندهکی
 و او مابعدینه داخل اولوب دقیق فهمه اضافتی صفتك

موصوفه اضافتی قبیلنددر فهم مفهوم معناسنه اولوب
 تقدیری (ویکشف الغطا عن المفهوم الدقیق) درکه
 بونده کنایه و تخیل طریقیله استعاره واردر شویله که دوق
 فهمی شیء مغطی به تشبیه و اسم مشبهه می حذف ایله لوازمندن
 اولان شیء که عطارد تخیلا اثبات ایلدی و کشف لفظی
 ترشیدر (النطا) کسرغین معجمه ایله حائل و پرده
 معناسنه در (فهاک) فاء شرط محذوف فعدن افصاح
 اولمشدر هاک لفظنک مجموعی یاخود یالکزها اسم فعل
 اولوب بو حالده کاف حرف خطابدر (قواعدا) اسم
 فعلک مفعولیدر (تجمع) ضمیر مستتر قواعد یاخود
 مخاطبه عائددر (من فنونه) فوائدی بیان اولوب
 فنون ایله مراد قواعد کلیده دن مستفاد اولان فروع جزئیهدر
 (فوائد) تجمع نک مفعولیدر (والله) لفظ شریف
 تعظیم اوزره منصوبدر دینلک موازی ادبدر (لوجهه)
 معلومدر که حق تعالی حضرتلمری ایچون وجه یاخود ید
 اولسنی ایهام ایدر قول هر زره ده کلورسه تأویلی لابدر
 ته که (ویبقی وجه ربک) و (یدالله فوق ایدیهم) آیتلرینک
 تفسیرنده وجهی ذات ایله ویدی قدرت ایله تفسیر ایشلردر
 (قالصا) قالص دو ه نک شفتینندن برینه دیناور لکن
 بوراده اسم مقیدک مطلقه اطلاق قبیلندن مجاز مرسل اوله رق
 قالص ایله ناقص مراد در (مفهوم ایات) اسمله

وحدله وصلوله دن صکره بن دیرم که منطقتک چمنانه نسبتی
 نحوک لسانه نسبتی کبیرد زبیرا منطق افکاری خطادن
 حفظ و مفهوم دقتدن غطا و ججایی کشف و رفع ایدر .
 ایدمی سن فن منطقک اصول قواعدینی اخذ و ضبط ایت که فنون
 و فوائدینی جمع ایلیمه سین . سماء علم منظمه آلت ارتقا اولوق
 اوزره (سامنورق) ایله تسمیه ایلدیکم اشبو اثرمک افاده ده
 قاص و ناقص اولیوب ذات کربمی ایچون خالص
 (یعنی قصد شهرت و محمدت کبی ابطال عمل ایده جا ک شیردن
 عاری و حسی) اولسنی و مبتدی ایچون مطولاته اهداسنه
 مدار کافی اولوق اوزره نافع قلمسنی مولای متعالدن نیاز
 و ایتبال ایدرم دیمکدر .

(فصل فی جوار الاشتهال)

وَ الْخُلْفُ فِي جَوَازِ الْأَشْتِغَالِ	*	بِهِ عَلَيَّ ثَلَاثَةٌ أَقْوَالٍ
فَابْنُ الصَّلَاحِ وَالنَّوَاوِيُّ حَرَمًا	*	وَقَالَ قَوْمٌ يَنْبَغِي أَنْ يَعْلَمُوا
وَالْقَوْلُ الْمَشْهُورَةُ الْحَيَّةُ	*	جَوَازُهُ لِكَامِلِ الْقَرِيحَةِ
مَمَارِسِ السُّنَّةِ وَالْكِتَابِ	*	لِيَهْتَدِيَ بِهِ إِلَى الصَّوَابِ

(والخلف) اختلاف معنایسنه اسم مصدر در و کلامه

اکتفاء اولوب (فی جواز الاشغال و فی عدمه) دیمکدر
 ضمیر علم منطقه عائد ایدمه بوراده مراد بعض کتب متقدمین ده
 مذکور اولوب ضلالت فلاسفه دن؛ خالی اولمیان مباحث
 منطقیه در و الابومن ایله مختصر سنوسی و ایسا غوجی و سائره کبی
 آثار متأخرین ایله اشتغال اویله مختلف فیه اولوب بلکه هر
 اقلیم اهالیسی اوزرینه فرض کفایه در (علی ثلاثه)
 تنوی ایله درکه اقوال اندن بدلدردر (النواوی) علی ذیرالتیاس
 شام قراسندن نوی قریه سنه منسوبدر زیر اقیاس اولان نووی
 کلمسی ایدی (ینبغی) انبناء ایله بوراده مراد استجابدر
 (مفهوم ایات) منطقی ایله (یعنی ضلالت فلاسفه دن
 خالی اولمیان مباحث منطقیه ایله) اشتغال اولمسنک جواز
 و عدم جوازی حتمده اختلاف اقوال علما اوج کونه در امام
 ابن الصلاح و امام نووی انکاه اشتغالی تحریم ایشلردر بر طاقمی ده
 بللمسنک مستحب اولدیغنه قائل اولمشلردر (امام حجة الاسلام
 الغزالی بونلردندر) قول مشهور معمول به بودر که
 کامل القریحه اولوب عقائد حقه بی عقائد باطله دن تفریق
 ایده جک مرتبه ده کتاب و سنت ایله ممارسه سی بولنان کسنه
 ایچون منطقیات ایله اشتغال جائزدر زیرا او کسه انکاه حق
 و صوابه اهتدا ایدر .

(انواع العلم الحادث)

ادراك مفرد تصورا علم * ودرك نسبة بتصديق وسم
 ووقدم الاّول عند الوضع * لانه مقدم بالطبع

(ودرك نسبة) وادراك وقوع نسبة حكمية ديمكدر
 (مفهوم بيتين) ادراك مفرد (يعنى مشتمل نسبت حكميه
 اوليان ادراك) (تصور) ناميله معلوم وادراك
 وقوع نسبت حكميه (تصديق) اسميله موسوم اولدى . ذكر
 وتحرير وتعلم وتعليم وقتنده اولى يعنى تصورى تصديق اوزرينه
 تقديم ايت زيرا تصورك تصديقه تقدم طبيعىسى واردر .
 مترجم ديركه تقدم بش نوع اولوب انلرى بعض فضلا نظم آتيده جمع
 ايتشدر :

وخسة أنواع التقدم يافتى * أقر بهايت من الشعور اعترف
 تقدم طبع والزمان وعلة * ورتبة أيضاو التقدم للشرف

برنجيسى (تقدم بالطبع) در : ائينه نسبتله واحدك
 وتصديقه نسبتله تصورك تقدمى كى . ايكنجيسى
 (تقدم بالزمان) در . ابنه نسبتله ابك تقدمى كى او چنجيسى

(تقدم بالعله) در : پارته ده کی یوزو کک حرکتند نسبتله پرمغک
حرکتک تقدمی کبی . دردنجیسی (تقدم بالرتبه) در
امامک مأمومه تقدمی کبی . بشنجیسی (تقدم بالشرف) در
عالمک جاهله تقدمی کبی . تم کلام المترجم .

وَالنَّظَرِي مَا احتِاحَ لِلتَّأَمُّلِ * وَعَدْسُهُ هُوَ الضَّرُورِي الْجَلِي

(والنظري) وزن ایچون اسکان یاه ایله در عکس ایله
مراد ضد و مقابل دیمک اولوب یوقسه اشاغیده ذکر
اولنه جق عکس اصطلاحی دکادر بو بیتده مصنف علم تصوری
و تصدیقی دن هر برینک شامل اولدیغی نظری و ضروری بی
تعریف ایتشدر (مفهوم بیت) علم نظری تأمله (یعنی
کرك تصوری و کرك تصدیقی اولسون فکر و نظره) محتاح
اولان ادراکدر مقابلنه ضروری تعبیر اولنورکه تأمله
محتاح اولمان ادراک دیمکدر اکا (جلی) و (بدیهی) دخی دینور

وما به الی تصور وصل * یدعی بقول شارح فلتبتهل

وما لتصدیق به توصلا * بجهة يعرف عند العقلا

(به الی تصور) وصلیه متعلقدر (وصل) بناء مفعول
ایله توصل معناسنه اولوب مانک وصله سی یاخود صفتیدر

(فلتبتهل) فلتجتهد في البحث معانسه اذ له رق تكمله يتيدر
 (يعرف) يسمى معانسه در (عند العقلا) ال عهد ايچون
 اولوب معهود بوفنك اربايدر (مفهوم يتين) كندوسيله
 تصورہ توصل اولنان شئہ (قول شارح) دينور
 (انسانك تعريفنده جوان ناطق كبي) ايمدى سن سعي
 واجتهاد ايت . و كندوسيله تصديقه توصل اولنان
 شئہ عند العقلا (يعني ارباب فن منطق عندندہ) (حجت)
 وقياس تحيه اولنور (حدوث عالم اوزرينه استدلالده
 المعالم متغير وكل متغير حادث دينلك كبي)

(انواع الدلالة الوضعية)

دلالت يا وضعيه ويا عقليه وياخود عاديہ اولمتدن وبونترك
 هر رنده دال على المعنى اولان شئ الفاظ قسمندن وياخود
 لفظك غيرى برقسمندن بولمتدن خالى اولمامقله اقسام دلالت
 التى به بالغ اولور . مناطقه يالكز دلالت لفظية وضعيه دن
 بحث ايله دلالات سائرہ بي ترك ايلدكرندن مصنف دخى افاده سنى
 اكا قصر ايتشدر . بالاده (انواع الدلالة الوضعية)
 ديوب لفظيه قيدىنى وياشاغيدہ (دلالة اللفظ الخ) ديهرك
 وضعيه قيدىنى حذف ايتلكده صنعت احتبناك واردر .

دلالة اللفظ على ما وائتته * يدعونها دلالة المطابقة
 وجزئته تضمننا وما لزم * فهو التزام ان يقبل التزام

(و جزئه) علی حرفک معمولی اوزرینه معطوفدر
 (تضمنا) فی الاصل مضاف الیه ایکن مضاف محذوفک
 مقامه اقامه اولتمشدرکه ی دعون نک معمولی اولان دلالة المطابقه
 اوزرینه معطوفدر بویه عاملین مختلفینک معمولینی اوزرینه
 عطف اخفش ایله کسائی عندنده جائزدر بناء علیه اصل ترکیب
 (و دلالة اللفظ علی جزء ما واقفه ی دعونها دلالة تضمن) در
 (مفهوم بیتین) لفظک وضعاً معنای موافق اوزرینه
 (مثلاً لفظ انسانک حیوان ناطقه) دلالتنه دلالت مطابقه
 ومعنای مطابقتک جزئه (یعنی مثلاً لفظ انسانک یالکز حیوانه
 یاخود ناطقه) دلالتنه دلالت تضمنیه دینلور (قابل علم
 وصنعت کتابت کبی) لفظک ذهنده لازمده دلالتی دلالت
 التزامیه در اشبو لازمک ذهنی اولسی مشروطدر .

(فصل فی مباحث الالفاظ)

مستعمل الالفاظ حیث یوجد * اما مرکب واما مفرد
 فأول ما دل جزؤه علی * جزء معناه بعکس مانلاً

(حیث یوجد) فی ای ترکیب یوجد وینطق به دیمکدر
 (علی جزء) ضم زای ایله در تلاده مستتر اولان ضمیر مایه

و ضمیر مقدر منصوب مرکبه عائد اولوب تقدیری مانلاه در
 (مفهوم بیتین) الفاظ مستعمله بولندیغی موقئده یا مرکب
 و یا خود مفرد اولور . اولکیسی (مرکب) ائکبجینک عکسنه
 اوله رق اول لفظدر که انک جزئی معنا سنک جزئنه دلالت
 ایلله . (مفرد) اول لفظدر که انک جزئی معنا سنک
 جزئنه دلالت ایلله یه (شو حالده غلام زید کبی مرکب
 اضافی و حیوان ناطق کبی مرکب تقیدی . وزید قائم کبی مرکب
 اسنادی مرکبه اسم و فعل و حرف و علم اولدقلری حالده
 عبدالله و حیوان ناطق و وجه الاسلام امثالی الفاظ مفردده
 داخل اولور) .

وهو علی قسمین أعنی المفردا * کلی اوجزئی حث وجدا
 تفهیم اشتراک الکللی * کأسد و عسسه الجزئی

(وهو) بیت سابتده کی مانلادن مفهوم اولان تالی یه
 عائددر (اوجزئی) تلب حرکتیه و منع صرف ایلله در
 (وجدا) انف اطلاق ایچوندر (تفهیم اشتراک) خبر
 مقدم اولوب (الکللی) مبتدا مؤخردر
 (مفهوم بیتین) مفرد ایکی قسم اولوب قنغی ترکیبده
 بولنورسه یا کلی و یا خود جزئی در کلی بین الافراد اشتراکی

افهام اید ندر اسد کبی انک عکسی جزئی در (که بین
الافراد اشتراکی مفہم اولیاء ندر علم اولدیغی حالدہ
زینت کبی)

وَأَوْلَادَاتِ اِنْ فِیْہَا نَدْرَجُ * فَانْسِبِہٖ اَوْلَاعِرَضِ اِذَا خَرَجَ

(واولا) اشتغال اوزره منصوب اولوب (فانسبه)
دهکی فہ زائد درکہ تقدیری (واولالذات انسبه ان اندرج
فیہا) در (اولعارض) او انسبه لعارض دیمکدر
(اذا خرج) اذا خرج عن الذات تقدیر نده در (مفہوم
بیت) اولی (یعنی کلی بی) اگر (جنس و فعمل کبی)
ذاتہ مندرج اولورسه ذاتہ نسبت ایت (یعنی یاء نسبتہ
ذاتی دردی) واکر (خاصہ و عرض عام کبی) ذاتن
خارج اولورسه عرضه نسبت ایت (یعنی عرضی دردی)

وَالکَلِیَّاتِ جَسَدِہٖ دُونَ اِنْتِہَاصِ * جِنْسِہٖ وَفِضْلِہٖ عَرَضِ نَوْعِہٖ وَخَاصِ
وَأَوْلٍ ثَلَاثَہٗ بِلَا سَطَطٍ * جِنْسِہٖ قَرِیْبِہٖ اَوْ بَعِیْدِہٖ اَوْ وَسَطِہٖ

(والکلیات) یانک تخفیفی (و خاص) ده صادق تخفیفیہ
هانک حذفی ضرورت ایچوندر (دون انتہاص) اکتفاء

اوزره در که تقدیری (دون انتقاص ودون زیاده) در
 (بلا شطط) کذا اکتفاء اوزره در شطط زیاده معناسنه در
 (أو) و او معناسنه در (مفهوم یتین) کلیات بلا نقصان
 و لا زیاده بشدر جنس فصل عرض عام نوع خاصه در اول
 (یعنی جنس) بلا زیاده و لا نقصان او چدر که جنس قریبه
 جنس بعید جنس اوسطدر .

(فصل فی نسبة الالفاظ للمعانی)

ونسبةُ الالفاظ للمعانی * خسةُ أقسام بلا نقصان
 تواطؤُ تشاكُ تخالفُ * والاشتراكُ عكسه الترادفُ

(ونسبة الالفاظ الخ) بوکلامده اکتفاء وارد که تقدیری
 ونسبة الالفاظ للمعانی وللالفاظ ونسبة المعانی للمعانی والافراد) در
 (تواطؤ) توافق معناسنه در اشتراک کن مراد اشتراک لفظی در که
 لفظ واحدک معانی متعدد می اولسندن عبارتدر (تواطؤ
 الخ) خسه دن بددر (عکسه) عاطف محذوف ایله
 ما قبلنه معطوفدر (الترادف) بدل یا خود عطف بیاندر
 (مفهوم یتین) الفاظک معانی و الفاظه و معانیک معانی
 و افراده نسبتی بلا نقصان و لا زیاده بش قسمدر : تواطؤ .
 تشاکک . تخالف . اشتراک . وانک عکسی اولان

ترادف • (تواطؤ) توافقند که لفظك موضوع اوله دینغی
 معنائك افرادده اختلاف و تفاوت اوزره اولماسیدر انسان
 لفظی کبی که بونک مفهومی اولان حیوانیت و ناطقیته
 هرکس مساویدر ایشته بوکی الفاظه متواطی دینور •
 (تشاک) معنای واحدك افرادده متفاوت اولمایدر
 نور لفظی کبی که بونک مفهومی اولان ضیا شمسده بشته
 و قرده و شمعدده بشتددر • بوکی الفاظه مشک دینور • (مخالف)
 تباین کلی در انسان و فرس لفظلرینک مؤداسنده کی مخالفت
 و مبیانیت کبی (اشتراک) لفظ واحدك معانی عیدیه
 موضوعیتیدر عین لفظك برچوق معانی به اطلاق اولنمی کبی
 (ترادف) انک عکسی اوله رق الفاظ عیدیه نك معنای
 واحدده اولمایدر انسان ایله بشر ولیث ایله اسد و ترکیجه
 نظرا بیتمق ایله اوصاتمق کبی •

واللفظ اما طلب أو خبر * وأول ثلاثة ستمدکر
 أمر مع استعلا وعكسه دما * وفي التساوی فالتاس وقیا

(واللفظ) آل عهد ایچوندر معهود لفظ مستعمددر طلب
 مثلا اضرب کبی طلب فعله لاتضرب کبی طلب ترکیه شاملدر
 (فالتاس) فاء زائددر (وقیا) الف اطلاق ایچوندر (مفهوم بیتین)

لفظ مستعمل یا طلب در یعنی طلب فعل و یا ترکه که دالدر
 و یا خود خبر در که صدق و کذب محتمل در برنجیسی اولان
 طاب اوچدر که قریباً ذکر اولنور (شویلدکه) استعلایه
 مقارن اولان طلب امر در وانک عکسی که اظهار خضوع
 ابله اولان طلب در دعادر و اظهار تساوی حالنده اولان
 طلب التماسدر .

(فصل فی الکل والکلیة والجزء والجزیة)

الکُلُ حُكْمًا عَلَى الْجَمْعِ * كَلَّ ذَاكَ لَيْسَ ذَا وَقَوْعٍ

کل حقیقتده مجموع محکوم علیه اولان موضوعدن عبارت
 اولسنه نظرا بوراده حکمه کل تسمیه سی بر شیئی متعلقنک اسمیه
 تسمیه ایلک قبیلندندر (مفهوم بیت) کل جمیع افراد مجتمعه
 اوزرینه اولان حکمزدر (کل ذلک لم یکن) کبی . مصنفک
 (کل ذلک لیس ذلک وقوع) قولی روایة باعنی اوله رق
 (کل ذلک لم یکن) حدیثله حکم علی الجموعی تمیلدر
 کتب فقه وحدیثده مذکور اولدیغی اوزره فخر عالم صلی
 الله علیه وسلم اقدمز وقت حضرده بر صلاة عصری
 ایکی رکعت اوله رق ادا بیوردی جااعت اصحابدن
 (ذوالیدین) رضی الله عنه که اسملری خرباق بن عمرو

اولوب طول یدی جهتله ذوالیدین ایله تلقیب اولمشدر در
 یارسول الله صلاتمی قصر او لندی یوقه نسبانی واقع
 اولدی دیو سؤال ایلدکده خواجه دوسرا علیه اکل
 النحایا حضر تری (کل ذلک لم یکن) یعنی انلرک
 مجموعی واقع اولدی بیوروب بعده جماعت میانده
 بولسان حضرت ابو بکر و عمر رضی الله عنهما قول ذوالیدینی
 تصدیق ایلمری اوزرینه جناب حبیب خدا اتمام صلاة ایله
 سجده سهوی اجرا بیوردیلر . معلومدر که کلی نك جزئیاتی
 اوزرینه حلی صحیح اولور زید انسان و عمرو انسان کی
 لکن کل ک اجزاسی اوزرینه حلی صحیح دکدر مثلاً بیت
 برکل اولدیغندن جدار و سقفی کی اجزاسی اوزرینه جمله
 الجدار بیت و السقف بیت دینلمک صحیح اولمز . مصنفک
 ذکر اولنان تمثیلده نظر واردر .

و حیثاً کل فرد حکماً * فانه کلیة قد علمنا
 و الحکم للبعض هو الجزیة * و الجزء معرفته جاییه

(لکل) لام معنسانه اولوب حکم به متعلقدر (فانه)
 ضمیر حکم دن مفهوم حکمه عائددر (للبعض) لام علی
 معنسانه در (مفهوم یاتین) هر فرد اوزرینه حکم اولندیغی

برده او حکم (کلی) و اوقضیه (کلیه) دیو معلوم
و موسوم اولشدر (کل انسان ناطق کبی) و بعض افراد
اوزربنه اولان حکم (جزئی) و اوقضیه (جزئیه) در
(بعض الانسان کاتب کبی) و جزءک معرفتی جلیدر
(بدنه نسبتله عضو و بیته نسبتله سقف کبی)
(فصل فی المعرفات)

مَعْرِفٌ عَلَى ثَلَاثَةِ قِسْمٍ * حَدٌّ وَرَسْمٌ وَ لَفْظِي عِلْمٌ

(معرف) کسر راء ایله مبتدادر بوکا تعریف دخی دیتلورکه
معرفی یا کنهیه و یا خود ما عدا سندن تمیز ایده جک و جهاه
تصور ایتدیرن سوزدر (حد و رسم) قولی حد تام و حد
ناقص و رسم تام و رسم ناقصه شاملدر (علم) تکمله ایتدر
(مفهوم بیت) معلوم اولدیغی اوزره معرف (تعریف)
اوچه مقسومدر برنجیمی حد و ایکنجیمی رسمی (رسم)
و اوجنجیمی لفظی در که تفسیر لغوی دخی دینور .

قَالَ حَدُّ بِالْجِنْسِ وَ فِضْلٌ وَقَعًا * وَ الرَّسْمُ بِالْجِنْسِ وَ خَاصَّةً مَعًا

حد ایله حد تام و جنس ایله جنس قریب و فصل ایله فصل قریب

و رسم ایله كذلك رسم تام و خاصه ایله خاصه شامله لازمه مراد در خاصه نك شامله ایله تقیدی انسانه نسبتله عالم کبی خاصه غیر شامله دن و لازمه ایله تقیدی متنفس بالفعل کبی خاصه غیر لازمه دن احتراز ایچوندر (مفهوم بیت) حد تام جنس (قریب) و فصل (قریب) ایله واقع اولان تعریفدر رسم (تام) جنس قریب و خاصه شامله لازمه ایله برابر ایدیلان تعریفدر (مثلا انسان حیوان ناطقدر انسان حیوان ضاحکدر تعریفلری کبی)

و ناقصُ الحدِّ بفصلٍ أو معاً * جنسٍ بعیدٍ لا قریبٍ وقعاً

« او معاً » محذوف اوزرینه معطوفدر که تقدیری « بفصل و حده او مع جنس » در الف اطلاقیه در مع مابعدینه مضافدر « لا قریب » ما قبلنی تأکیددر « وقعاً » و ناقص الحددن خبر اولوب الف اطلاق ایچوندر « مفهوم بیت » حد ناقص یا لکز فصل (قریب) ایله یاخود جنس بعید ده برابر اولدیغی حالده اولان تعریفدر « انسان ناطقدر یاخود انسان جسم ناطقدر کبی »

و ناقصُ الرسمِ بخاصةٍ فقط * أو مع جنسٍ أبعدٍ قد ارتبطَ

خاصه ايله خاصه شامله لازمه و ابعدا ايله بعید مراد در تنوین
 ضرورت ایچوندر « مفهوم بیت » رسم ناقص (مثلا
 انسان ضاحکدر کی) یالکز خاصه شامله لازمه ايله یاخود
 « انسان جسم ضاحکدر کی » جنس بعید دئن برابر
 اولدیغی حالده اولان تعریفدر .

وما بلفظی لدیهم شهرا * تبدیل لفظ بر دیف اشهرا

« ردیف » مرادف معناسنه در « اشهر » ايله ردیف
 اخفی و ردیف مساویدن احتراز ایشددر « مفهوم بیت »
 عندالمناطقه تعریف لفظی دیمکله معروف اولان تعریف بر لفظی
 کندندن اشهر اولان مرادفیه تبدیل و تفسیردن عبارتدر .

وشرط کل أن یرى مطردا * منعکسا و ظاهرا لا ابعدا
 ولامساویا ولا تجوزا * بلا قرینة مها تحرزا
 ولا بما یدری بمحدود ولا * مشترک من القرینة خلا

(وشرط کل) تنوین مضاف الیه بدن عوضدرکه تقدیری
 (وشرط کل المعرفات) در (مطردا) مانع الاغیار
 و (منعکسا) جامع لافراد دیمکدر (لا ابعدا ولامساویا)

قبولی تسریح مفهوم ایچوندر (ولا تجوز الخ) ولا بلفظ
تجوزیه بلاقرینه تحرز بهاعن غیرالمعنی المراد (سبکنده در
(محدود) محدود ایله مراد مطلقا هر قدر (ولا مشترک الخ)
ولا بمشترک لفظی خلا من التریمة المئیمة للمراد (سبکنده در
(مفهوم ایات) تعریفات مذکورهدن هر برینک شرطی
اغیارینی مانع افرادینی جامع بولنق وذهندن ابد و (من حیث
اختفا) معرفه مساوی اولمیوب عندالسامع ظاهر و آشکار
اولق وقرینه معینه سی یوق ایکن مجاز اولماق و دوری استلزام
ایتمام وقرینه معینه دن خالی لفظ مشترک استعمال اولنماق
خصوصا صلیدر . مثلا انسانک حیوان ناطق ایله تعریفی مطرد
و صحیح اولوب جسم نامی حساس ایله تعریفی چونکه غیر انسان
اولان مثلا فرس و جاری منع ایتمدیکندن مطرد یعنی مانع
اغیار دکادر و كذلك حیوانی جسم نامی حساس ایله تعریف
صحیح ایسه ده متفکر بالقوه ایله تعریف مثلا فرس و جارکی
متفکر اولیمان افراد حیواناته صادق اولدیغندن منعکس یعنی
جامع افراد دکادر . ظاهر اولمیوب ذهندن ابعد اولق مثلا
نارک تعریفنده (هی جسم کالنفس) دینلک کیدر که نفس
حقیقه کی اختلافات کشریه نظرا اشبو تعریف معرفدن اخفادر
و خفا جهتیله معرفه مساوی اولان تعریف مثلا متحرکی « ساکن
اولیمان شیدر » دیو تعریف ایملک کیدر که عندالسامع

ایکسی مساوی اولدیغی ایچون بوده صحیح دکلدر
 (بلا قرینه الخ) قوایله منفی اولان قرینه انجق قرینه
 معینه اولوب قرینه مازده دکلدر چونکه مثلا قرینه معینه ایله
 علی طریق النجوز بر عالمی تعریفده (هو بحر یلاطف الناس
 ویظهر الدقائق والکات) یعنی عالم بر بحر در که ناسه ملاطفه
 واحسان ودقایق ونکاتی اظهار و بیان ایدر دینلسه التباس
 اولدیغی جهتله بو تعریف صحیح اولوب بوضورتده یلاطف
 الناس قولنه حاجت قالمز یعنی (یظهر الخ) قرینه
 معینه سی کافی واندن معنی در لکن یالکز قرینه مازده ایله مثلا
 (هو بحر یلاطف الناس) دینلسه صحیح دکلدر قرینه
 معینه دن خالی بر لفظ مشترک ایله تعریف مثلا شمسک بر چوق
 معنی بینده مشترک اولان عین لفظی ایله تعریفی کیدر که
 بویولده اولان تعریف دخی ممنعدر لکن بوکا قرینه معینه
 علاوه سبله (شمس آناقده مضی اولان عین در) دیو
 تعریف اولتمی ممنع دکلدر .

وعندهم من جملة المر دود * أن تدخل الاحکام فی الحدود
 ولا يجوز فی الحدود ذکر او * وجاز فی الرسم فأدر مادروا

(وعندهم) مردوده متعلق اولوب تقدیمی ضرورت

ایچوندر (ان تدخل الاحکام) فعل زفا علدر وجوه ساره
 دخی جائزدر (فی الحدود) حدود بوراده رسوم معناسنه
 مجازدر علاقه ثنادر (مفهوم بایین) حکم-ملک
 داخل رسوم اوسی عندالمناطقه مردود اولان شیردندر
 او حرفتک حدودده ذکرری جائز اولیوب رسومده ذکرری
 جائزدر منطقیونک بیلدکرینی سسن ده بیل .

(باب فی القضا یا و احکامها)

ما احتمال الصدق لذاته جرى * بينهم قضية وخبرها

بوراده یالکز (احتمال الصدق) دیوب والکذب بی حذف
 ایتمسی معلوم اولدیغی ایچوندر یاخود کلام الله ایله
 کلام رسول حتنده تأدب ایچوندر (لذاته) قولیه
 امر ونهی وساره کبی صدق وکذبیه احتمالی ذاتی ایچون
 اولیوب بلکه لازمی یعنی قرینه سی ومدلولی ایچون اولان
 انشآت چیقدی (قضية وخبرها) جرى فعلتک ضمیر مستتردن
 حالدرکه ایکیسی بر معنایه در (مفهوم بیت) لذاته صدق
 وکذبیه محتمل اولان کلام بین المناطقه قخبیه
 وخبرنایم اله رق جاری اولدی . (کلام مشتمل حکم

اولمق حیثیتندن (قضیه) صدق و کذبہ محتمل بولمق
 حیثیتندن خبر و جزء قیاس اولمق اعتباریله مقدمه و دلیله
 مفتقر بولمق صورتنده دعوی و استدلاله شروع حالنده
 مطلوب و دلیک اتساجی حیثیتیه نتیجه تسمیه اولنور .

شم القضا یا عند هم قسمان * شرطیه جلیه و الثانی
 کلیه شخصیة و الاول * اما مسور و اما مهمل

(شم) ترتیب ذکرى ایچوندر (شرطیه جلیه) قسمان دن
 بدلدردر (مفهوم بیتین) عند المنا طقه قضایا ایکی قسمدر قسم
 اول شرطیه و قسم ثانى جلیه در ثانى (یعنی جلیه)
 ایکی قسم اولوب قسم اول کلیه و ثانى شخصیة در قسم
 اول (یعنی ادات سوردرن صرف نظرله موضوعی کلی اولان
 قضیه) یا مسوردر (کل انسان حیوان و بعض الانسان
 کاتب کبی) و یاخود سوردرن مهملدر (الانسان حیوان
 کبی)

و السور کلیاً و جزئیایری * و اربع أقسامه حیث جری
 اما بكل أو بعض أو بلا * شیء و ليس بعض أو شبه جلا
 و کلها موجبه و سالبه * فهى اذا الى الثمان آیه

(واریع) تانک حذقی ضرورت ایچوندر یاخود نقل
 امام نووی اوزره معدودک تمیز واقع اولدقجه ذکرى معتبر
 اولدیفته مبنیدر کل و بعض لفظلرنده مقتضای ظاهر اوزره
 جرو حکایه رفع و (بلاشی) ده ککناک جرو حکایه
 فتح جائز اولوب فقط (ایس بعض) ده حکایه
 تعین ایدر (الی الثمان) یاه تحفیف حذف اولمشدر
 (آیه) راجعه معناسنه در (مفهوم ایات) سور
 یا کلى و یا جزئى اوله رق استعمال اولنور قننى ترک بده
 واقع اولورسه اقسام سور درتدر زیرا تسویر یا کل
 ایله و یاخود بعض ایله و یاخود لاشی و یاخود ایس بعض
 و یاخود بونلرک امشالی ایله واقع اولور (یعنی اداب
 سور الفاظ مذکوره دن بریسی و یاخود بونلرکی یا جیما
 و یاخود بعضا احاطه بی مفید اولان (الفاظ سائر اولور)
 و قضایای اربع مذکوره نك هر بری موجب و سالبه اولنله
 قضایا اوزمان سکز قسمه راجع اولور (یعنی نودرت
 قسمک هر بری موجب و سالبه یه منقسم اولجه مجموع
 اقسام سکره بالغ اولور)

والاول الموضوع فی الجملة * والآخر المحموم بالسویة

اخر دن مراد رتبه مؤخر اولاندر (بالسويه) حال کونهما
 بالسويه ديکدر که مراد بریسی ذکر اولنوبده ديکری
 براغلامق اوزره ذکرده ايکيسنک مستوی اولسیدر
 (مفهوم بیت) قضیه جلیدهده جز اول موضوع و جز آخر
 محمولدر ذکرده مستوی اولدتلری حالده یعنی لازم
 الذکر اولتده موضوع و محمول مساوی اولدیتندن بریسنک
 ذکريله ديکرینک ذکرندن استغنا اولنه من

وَأَنَّ عَلَى التَّعْلِيقِ فِيهَا قَدْحُكُمْ * فَانْهِيَ أَوْ شَرْطِيَّةٌ وَتَنْقَسِمُ
 أَيْضًا إِلَى شَرْطِيَّةٍ مُتَّصِلَةٍ * وَمِثْلُهَا شَرْطِيَّةٌ مُنْفَصِلَةٌ

(وان على التعليق الخ) وان حکم فيها حکما کائنا علی
 وجه التعليق لا علی وجه الحمل فانها تقدیرنده اولور سه علی حرفی معنای
 اصالیسنده قالور باء معناسنه اولق دخی محمولدر بوصورتده
 تقدیر کلام (وان حکم فيها بالتعليق فانها الخ) در
 (ومثلها) جر ایله در (الی) نك مدخولنه معطوف ولفظ
 مثل متحمدر (مفهوم بیتین) اکر قضیهده تعلیق ایله حکم
 اولنور سه او قضیه شرطیه در او دخی شرطیه متصلا و شرطیه
 منفصلا نایله ایکی قسمه منقسم اولور (ان كانت الشمس
 طالعة فالنهار موجود اما ان يكون العدد زوجا أو فردا کبی »

جز آهما مقدم و تالی	✽	آمایان ذات الاتصال
ما أوجبت تلازم الجزئین	✽	وذات الانفصال دون مین
ما أوجبت تنافراً بينهما	✽	أقسامها ثلاثة فلتعلما
مانع جمع أو خلوا أوهما	✽	وهو الحقيقي الاخص فاعلما

(ذات) صاحبه و (تلازم) لزوم معنای رینه در بناء علیه
تلازم ایله مراد تصاحب جزئین اولدیغندن قضیهء اتفایه ایله
مصنّفه اعتراض اولنه مز یاخود اتفایه اقسسه ده منتج
اولدیغی ایچون مصنف انی عدم منزله سنه تزییل ایشدر
دینله بیلور (مین) کذب معناسنه اولوب اصل
ترکیب (وذات الانفصال ما اوجبت تنافر اینهما
دون مین) در (اوجبت) اقتضت معناسنه در (اوهما)
او مانعها دیمکدر که ضمیر فی الاصل مضاف ایله ایدی
مضاف حذف اولنجه بالانفصال انک مقامنه قائم اولدی
(مفهوم اییات) متصله و منفصله نک جزئینی مقدم و تالی در
(یعنی جزء اوله مقدم و ثانی یه تالی دینلور) صاحبه
اتصال (یعنی متصله) تلازم و تصاحب جزئینی
اقتضایدن قضیه در (مثلا لزومیه اوله رق کلا کانت الشمس
طالعة فالنهار موجود و اتفایه اوله رق ان کان الانسان ناطقا
فالجمار ناهق کبی) وذات الانفصال (یعنی منفصله) مقدم

وتالی بیننده تنافری (یعنی تنافی و عنادی) اقتضای این
 قضیه در ایمدی معلوم اوله که اقسام منفصله او چدر یا مانع جمع
 و یا مانع خلو و یا خورد مانع جمع و خلو در قسم اخیر: تبقی اخصدر .
 (یعنی اولیندن اخص اولان منفصله حقیقه او در العدد اما زوج
 او فرد کبی و مانع جمع هذا الشیء اما حجر او شجر و مانع خلو زید
 اما ان یکون فی البحر و اما ان لا یغرق کبدر .

(فصل فی التناقض)

تناقض خلف التصّیتین فی * کف و صدق واحد امر قنی

« تناقض » مبتدادر « و صدق واحد الخ » محتمل
 استیناف ایسده حال اولسی اولادر بو کلامده اکتفاء وارد که
 تقدیری « و صدق واحد و کذب الآخر » در « قنی »
 مجهول صیغه سیله تبع معنا سنه در « مفهوم بیت » تناقض
 قضیتینک کیفده « یعنی ایجاب و سلبد » اختلافیدر برینک صدق
 و دیکرینک کذبی امر متع و مطرد اولدیغی حالده « زید کاتب
 زید لیس بکاتب کبی »

فان تکان شخصیه او مهمله * فتقضها بالکیف ان تبطله

وَأَنْ تَكُنْ مَحْصُورَةً بِالسُّورِ * فَاتَّقِضْ بِمَحْصُورِهَا الْمَذْكُورِ
 فَإِنْ تَكُنْ مُوجِبَةً كَلِمَةً * نَقِضْ بِهَا سَالِبَةَ جُزْئِيَّةِ
 وَأَنْ تَكُنْ سَالِبَةً كَلِمَةً * نَقِضْ بِهَا مُوجِبَةَ جُزْئِيَّةِ

« فَإِنْ تَكُنْ » ضمير مستتر قضيه به عائد در « فنقضها »
 مبتدا اولوب « ان تبدله » خبريدر « مفهوم ابيات »
 اكر قضيه شخصيه يا خود مسموله اولورسه انك نقضى بالكيف (يعنى
 ايجابا وسلبا) تبديل اولتمسيدر (زيد قائم زيد ليس بقائم
 سان حيوان الانسان ليس بحيوان كبي) واكر قضيه سور ايله محصوره
 اولورسه انى سور مذكورينك ضدليه تنقض ايت شويلاه كه قضيه
 اكر موجبه كايه اولورسه انك نقضى سالبه جزئيه واكر سالبه
 كايه اولورسه انك نقضى موجبه جزئيه در (كل انسان حيوان
 بعض الانسان ليس بحيوان ولاشئ من الانسان ! حجر بعض الانسان
 حجر كبي)

« فصل في العكس المستوي »

الْعَكْسُ قَلْبُ جُزْئِيَّةِ الْقَضِيَّةِ * مَعَ بَقَاءِ الصِّدْقِ وَالْكَفِيَّةِ
 وَالْإِكْمِ إِلَّا الْمَوْجِبَ الْكَلِمَةَ * فَعَوَّضَهَا الْمَوْجِبَةَ الْجُزْئِيَّةَ

عكس اصطلاحده قضيه محمول اليهايه ومعناى صدرى به اطلاق

اولنور که مصفاک مرادی معنای مصدری اوزره، عکس مستوی بی تعریفدر «مفهوم بیتین» عکس مستوی قضیه نك صدقی و کیفیت و کیتی باقی اولقله برابر موضوع و محمولی قلب و تبدیل اولتمقدر انجق موجبه کایدنک عکسنده کیت حالی اوزره قالیوب بلکه کیتی جزئیته تبدیل اولنور « ککل انسان حیوان بعض حیوان انسان کبی » .

« والعکس لازم لغیر ما وجد * به اجتماع الخستین فاقصد
ومثلها الممهله السلییه * لانها فی قوة الجزییه »

« والعکس » ال عهد ایچون اولوب معهود عکس مستویدر « به » باء فی معناسنده در لفظ مایه نظرا ضمیری تذکیر ایلدی خستین ایله مراد سلب و جزئییه در « فاقصد » تکمله بیت اولوب توحط فی الامور معناسنده در « ومثلها » بوراده معنای مایه نظرا ضمیر مؤنث کتوردی « مفهوم بیتین » عکس مستوی کندوسنده اجتماع خستین بولنان قضیه نك یعنی سالبه جزئیته نك ما عدا سنه لازمدر مهمله سلییه « کندوسنه عکس مستوی لازم اولماقده » سالبه جزئیته کبیدر زیرا مهمله سلییه جزئیته قوه سنده در .

« والعكسُ في مرتبِ بالطبعِ * وليس في مرتبِ بالوضعِ »

بوراده عكسك اقسام ثلاثه سی یعنی عکس مستوی و عکس تقیض موافق و عکس تقیض مخالف مراد در مرتب بالطبع ایله مراد حلیه و شرطیه متصله و مرتب بالوضع دن مقصود شرطیه منفصله در « مفهوم یت » مطلقاً عکس اصطلاحی مرتب بالطبع ده « یعنی حلیه ایله شرطیه متصله ده » اولوب مرتب بالوضع ده « یعنی شرطیه منفصله ده » عکس یوقدر .

« باب فی القیاس »

ان القیاس من قضایا صوراً * مستلزماً بالذات قولاً آخراً
ثم القیاس عندهم قسمان * فنه ما یدعی بالاقتران
وهو الذی دل علی نتیجة * بقوة واختص بالجملیة

(من قضایا) مابعدینه متعلقدر (مستلزماً) صوراده مستتر ضمیردن حالدر (بالذات) اصلی بذاته اولوب بعض مذاهبه کوره الف ولام ضمیردن تعویض اولمشدر (واختص بالجملیة) بامقصور علیه داخل اولمشدر مصنف بوراده ابن حاجبه تابعدر شیخ ابن سینا شرطیاتدن مرکب قیاسلر دخی استخراج ایشدر .

(مفهوم ایات) قیاس بذاته قول آخری مستنزم اولدیغی حالده قضایادن « یعنی ایکی قضیه و یا دها زیاده قضیه دن ترتیب و تصویر اولنان قولدر مثلا العالم متغیر وکل متغیر حادث کبی و مثلا النباش آخذلهمال خفیه وکل آخذلهمال خفیه سارق وکل سارق تقطع یده کبی » قیاس عند المنایقه ایکی قسمدربری اقتزانی ایله تسمیه اولنان قیاسدر اوده شول قیاسدرکه نتیجه یه بالقوه دلالت ایده یعنی نتیجه بیتهها دکل بأجزائها قیاسده مذکور اولمغله قیاس اکامعنی دلالت ایتمش اوله . قیاس اقتزانی حلیه یه مختص در .

فَإِنْ تَرَدُّ تَرْكِبِهِ فَرَكِبًا * مُقَدِّمَاتِهِ عَلَى مَا وَجِبَ
 وَرَتَّبَ الْمُقَدِّمَاتِ وَانظُرَا * صِيغَتِهَا مِنْ فَاسِدٍ مُخْتَبِرًا
 فَإِنَّ لَازِمَ الْمُقَدِّمَاتِ * بِحَسَبِ الْمُقَدِّمَاتِ آتٍ

« ترکیبه » ضمیر قیاسه عائددر « من فاسد » حال محذوفه یه متعلقدرکه تقدیری « مختبرا من فاسد » در (بحسب المقدمات) آتی یه متعلقدر (مفهوم ایات) اگر قیاسک ترکیبنی قسمد ایدرسهک مقدماتنی عند المنایقه واجب اولان شرط اوزره ترکیب و (مثلا قیاس اقتزایده

صغرانك كبرى اوزرينه تقدمي وشكل اولده ايجاب صغرى
 وكليت كبرى كبرى (وجه مخصوص اوزره ترتيب ايت
 ومقدماتك صحیحنی قاسدن ميمز) وتالیفی منتج اولوب
 اولديغنه (مختبر اولديغك حالده نظرايت زيرالازم
 مقدمات اولان نتیجه مقدماته كوره ظهور ايديجيدير .

وما من المقدمات صغرى * فيجب اندراجها في الكبرى
 وذات حد أصغر صغراها * وذات حد أكبر كبراهما
 واصغر فذالذو اندراج * ووسط يلغى لدى الانتاج

(ما) اسم موصول ومبتدا اولوب (صغرى) مبتدا
 محذوفه خبردر جملهسى (ما) يه صلهدر (من المقدمات)
 حالدر تقدير كلام (والتى هى صغرى حال كونها من المقدمات) در
 (فيجب اندراجها في الكبرى) مبتدا مذكوره خبردر بوراده
 درت مضاف محذوفدر كه ايكيسى اندراج ايله ضمير اره سنده
 وايكيسى في ايله مجرورى اره سنده در تقديرى (فيجب اندراج
 افراد اصغرها في مفهوم اوسط الكبرى) در اصغر واكبردهكى
 تئوينلر ضرورت ايجو ندر (مفهوم ابيات) قياسك
 مقدماتندن اولوب صغرى واقع اولان مقدمه نك افراد در
 اصغرى كبرانك حد اوسطى مفهومنده ندرح اولمق واجبد .

وصاحبه حد اصغر اولان (یعنی کند و سنده حد اصغر بولنان مقدمه) صغرای متقدمین در وصاحبه حد اکبر اولان (یعنی ایچنده حد اکبر بولنان مقدمه) کبرای مقدمین در واصغر (اوسطده مندرج اولق حسبيله اکبرده مندرجدر ووسط (حد اوسط) عندالانتاج الغاوترک اولنور (یعنی مطلوبه توصل ایچون آلت کبیدرکه عندالاحتیاج کشوریلوب مطلوبک حصولنده ترک اولنور)

(فصل فی الاشکال)

الشکل عند هؤلاء الناس * یطلق عن قضیتی قیاس
من غیر أن تُعتبر الاسوار * اذ ذاک بالضرب له یشار

(عن قضیتی قیاس) علی هیئة قضیتی قیاس تقدیرنده در (اذ) تعلیلیه یاخود وقتیه در تعلیلیه اولمسی احتمالنه کوره ذاک ایدله مشار الیه متقدما بر مضاف تقدیر یله (قضیتی قیاس) قولی او لوب ضمیر اسم اشارته عائددرکه تقدیری (لآن هیئة قضیتی القیاس مع اعتبار الاسوار یشار لها بالضرب) در (مفهوم یتین) عندالمناطقه شکل اعتبار اسوار مشروط اولیهرق قیاسک هیئت قضیتینه اطلاق اولنور

زیرا باعتبار الاسوار قیاسک هیئت قضیتمینه ضرب تعبیر اولنور
 (ضرب شکلدن اخمدر که قیاسده قضیه لک مثلا کلی
 اولسنی ملاحظه ایله برابر اوله رق هیئت مذکور ه نک
 اسمدر شکل ایسه عدم اعتبار اسوار شرطیله یا خود
 بلا شرط هیئت مذکور ه نک اسمدر)

و للمقدّمات أشكال فقط	✽	أربعة بحسب الحد الأوسط
جمل بصغری وضعه بکبری	✽	یدعی بشکل اول و یدری
وجهه فی الکلی ثانیاً عرف	✽	و وضعه فی الکلی ثالثاً ألف
ورابع الأشکال عکس الأول	✽	وهی علی الترتیب فی التکمیل

مقدمات ایله مراد مقدمتین در فقط لفظنک تقدیمی نظم ایچون
 اولوب اصل ترکیب (اشکال اربعة فقط) در (مفهوم ایات)
 حد اوسط حسبیه (یعنی حد اوسطک احوالنه
 نظراً) مقدمتینک یالکز درت شکلی واردر که حد اوسطک
 صفراده محمول و کبراده موضوع وقوعیله حاصل اولان
 هیئته (شکل اول) تسمیه اولنور (کل انسان حیوان
 وکل حیوان جسم کبی) وحد اوسطک صغری و کبری ده
 محمول اولسی شکل ثانی و موضوع اولسی شکل ثالث دیو
 معروفدر : کل انسان حیوان ولاشیء من الحجر بحیوان

کُل حیوان حساس و بعض الحیوان ناطق کبی اشکالک
 دردنجیسی شکل اولک عکسیدر یعنی حد اوسط
 صغری ده موضوع و کبری ده محمول واقع اولان شکله شکل
 رابع تعبیر اولشور (کل انسان حیوان و بعض الناطق انسان
 کبی) و اشکال اربعه بو ترتیب اوزره تکملده در که شکل
 اول اشکال ثلاثه باقیه دن و شکل ثانی شکل ثالثدن و شکل
 ثالث شکل رابعدن اکلدر .

فحیث عن هذا النظام بعدُ	✽	قفا سُد النظام آما الا اولُ
فشرطه الأيجاب في صغراه	✽	و أن ترى كاية كبراه
والثان أن يختلفا في الكيف مع	✽	كاية الكبرى له شرط وقع
والثالث الأيجاب في صغراهما	✽	و أن ترى كاية احدا هما
ورابع عدم جمع الخستين	✽	الا بصورة قفها يستبين
صغراهما موجبة جزئية	✽	كبراهما سالبة كلية

(والثان) حذف ياء ايله مبتدادر أن رصله سی مبتداً ثانی
 اولوب (له شرط وقع) خبریدر و بونک جمله سی خبر
 مبتداً اولدر (الا بصورة) باء فی معناسندهر (يستبين)
 يظهر معناسنه اولوب سین و تاء زائددر بو یانده (حذو)

یعنی ما قبل روی نك اختلاف حرکه سی ومع مافیہ آخر سُطْرین ده
 زیادہ ساکن واقع اولشدر کہ بو عند المولدين جائزدر
 (صفراهما الخ) قولندن مراد الا ایله استثنا اولنان صورتی
 یساندر (مفهوم ایات) قنغی ترکیبده بو ترتیبدن عدول
 اولنورسه او ترکیب فاسد النظامدر (اشکال مذکورہ نك بیان
 شروطنه کلنجہ) شکل اولك شرط انتاجی ایجاب صفری
 و کلیت کبری در کلیت کبری ایله اختلاف مقدمین انتاج شکل
 ثانی ایچون شرطدر شکل ثالثك شرط انتاجی صفرا سنك موجبہ
 و مقدمینندن بریسنك کلیہ اولسیدر شکل رابعك شرط انتاجی
 عدم جمع خستیندر (یعنی سلب ایله جزئی نك عدم اجتماعیدر)
 انجق صفراسی موجبہ جزئیہ و کبراسی سالبہ کلیہ اولان
 صورتده جمع خستین ظاهر اولور (یعنی شکل رابعك صفراسی
 موجبہ جزئیہ نك فیری اولدیغی وقت انتاجی ایچون کندوسنده
 خستینك اجتماع اتمامسی و موجبہ جزئیہ اولدیغی زمان
 کبراسنك سالبہ کلیہ اولسی مشروطدر) .

فَتَّحْ لَآوِلِ أَرْبَعَةٍ * كَالثَّانِ ثُمَّ ثَالِثُ فَسِتَةٍ
 وَرَابِعُ خَمْسَةٍ قَدْ أَنْتَجَا * وَغَيْرُ مَا ذَكَرْتَهُ لَنْ يُنْتَجَا
 وَتَبَعُ النَّتِجَةُ الْآخِسَ مِنْ * تِلْكَ الْمَقْدَمَاتِ هَكَذَا زَكَرَ

(فنتیج) فاء سببیه در (لاول) لام من معناسنه اولوب مضاف
 مقدر در که اصلی (من ضروب اول) در (فستة) خبر
 مبتدأ محذوف اولوب فاء زائد در تقدیری (نتیجه ستة) در
 (بخمسة) باء فی معناسنه اولوب انتجایه متعلقدر (الاخس)
 لفظنی صفت مقدمه اولدیغنی حالده مذکر اوله رق کتور میسی
 مقدمه نك قول ایله مؤول اولسنه مبذیر (زکن) علم معناسنه در
 (مفهوم ایات) شروط مذکور ه سببیه شکل اولک
 ضروب منتجه سی عدد ضروب شکل ثانی کبی در تدر شکل
 ثالثک ضروب منتجه سی التي در شکل رابع (عند المتقدمین)
 اضر ب خسه ده منتجدر بو ذکر ایلد یکم ضر و بدن
 ماعداسی هیچ بروقت اتاج ایتمز (جمیع اشکال اتمزایه ده)
 نتیجه اخس مقدمتینه تابع اولوب قاعده بویه جه معلوم اولدی
 (یعنی مقدماتین دن بری سالبه ایسه نتیجه دخی سالبه
 و جزئیه ایسه نتیجه ده جزئیه اولور)

و هذه الاشکالُ بالحملي * مختصة و ليس بالشرطي
 والحذف في بعض المقدمات * أو النتيجة لعلم آت
 وتنتهي الى ضرورة لما * من دور أو تسلسل قدزما

« بالجملی » بالقیاس الجملی تقدیر نده او لوب باء مقصور علیہ
 داخلدر (بالشرطی) باء فی معنا سنه در (والحذف)
 مبتدا (فی بعض المقدمات) فی لام معنا سنه در بعض
 مقدماتن مراد صغری یا خود کبری در (آت) خبر
 مبتدادر (الی ضروره) الی ذات ضروره تقدیر نده در که
 مراد مقدمات ضروریه و کذا مقدمات مسلمه در (مفهوم آیات)
 اشکال اربعه مذکورہ قیاس شرطی ده او لیوب قیاس جملی یه
 مختصدر (مصنف بو باده ابن حاجبه تابع اولدی)
 محذوفت بیلنمندن طولانی بعض مقدماتی یا خود نتیجه یی حذف
 ایتک واردر (یعنی محذوفت بیلنه چکی مقامده صغری
 و کبرادن هر برینک یا لکنز جه و نتیجه ایله برابر حذفلری
 جائز اولدیغی کبی یا لکنز نتیجه نک حذفی دخی جائزدر)
 و مقدمات (اگر ضروریه دکل ایسه) ضروریه و مسلمه یه
 منتهی اولور زیرا منتهی اولدیغی تقدیرده دور یا خود تسلسل
 لازم کلور .

(فصل فی الاستثنائی)

ومنه ما یدعی بالاستثنائی * يعرف بالشرط بلا امراء
 وهو الذی دل علی النتيجة * او ضدها بالفعل لا بالقوة

(و منه) سبق ایدن فنه اوز رینه معطو فدر (يعرف)
 یسمی معنا سنه در (بالشرط) حذف یاء ایله در یاخود وزن
 ایچون ساکن اوله رق اثباتیله (بالشرطی) در (لا بالقوة)
 تصریح مفهوم ایچوندر (مفهوم بیتین) (مقدمه لرینک)
 برنده ادات استثناء بولندیغی ایچون (استثنائی تسمیه
 اولنان و) دیگر مقدمه سنه ادات شرط مذکور اولدیغی
 ایچون (بلا شك قیاس شرطی دینلان قیاس دخی جمله
 اقیسه دندر . قیاس استثنائی نتیجه یه یاخود نقیضه بالفعل
 دلالت ایدن (یعنی نتیجه نك عینی یاخود تقیضی متفرق الاجزاء
 اولیه رق بصورتیه کندو سنه مذکور اولان) قیاسدر
 (مثلا اولکی کلهما کانت الشمس طالعة فالنهار موجود
 لکن الشمس طالعة فالنهار موجود کبی وثانی کلهما کانت الشمس
 طالعة فالنهار موجود لکن النهار لیس بموجود فالشمس لیست
 بطالعة کبی

فان ینک الشرطی اذا اتصل * أنتج وضع ذاك وضع التالی
 ورفع تالی رفع اول ولا * یلزم فی عكسهما لما انجلی
 شرطی ایله مراد قضیه شرطیه درکه شرطی تعبیری لفظ
 تاویلایله در وضع ایله اثبات و رفع ایله نفی و اول ایله مقدم
 مراددر « فی عكسهما » فی من معنا سنه در (مفهوم بیتین)
 قضیه شرطیه اکر متصله اولورسه اثبات مقدم اثبات تالی بی

ونفی تالی نفی مقدمی انتاج ایدر (مثلا اولکی کلما کان هذا انسانا کان حیوانا لکنه انسان فهو حیوان کبی وثانی کلما کان هذا انسانا کان حیوانا لکنه لیس حیوان فلیس بانسان کبی وظاهر اولان شیدن (یعنی اعمک اثباتندن اخصک نه اثباتی نه ده نفی لازم اولدیغندن وکذاک اخصک نفیندن اعمک نه نفی نه ده اثباتی لازم کلیه جکندن ناشی) اثبات مقدم ایله نفی تالینک عکسیریدن « یعنی اثبات تالی ونفی مقدمدن » انتاج لازم اولمز (مثلا کلما کان هذا انسانا کان حیوانا لکنه حیوان دینلورسا بومتبع اولدیغی کبی کلما کان هذا انسانا کان حیوانا لکنه لیس بانسان قولی دخی متبع دکلدیر .

وَأَنْ يَكُنْ مَنْفَصَلًا فَوْضِعُ ذَا * يَتَّبِعُ رَفْعُ ذَاكَ وَالْعَكْسُ كَذَا
وَذَاكَ فِي الْأَخْصِ ثُمَّ أَنْ يَكُنْ * مَانِعٌ جَمْعٌ فَبِوَضْعِ ذَا زُكُنْ
رَفْعٌ لِذَاكَ دُونَ عَكْسٍ وَإِذَا * مَانِعٌ رَفْعٍ كَانُ فَهُوَ عَكْسُ ذَا

برنجی بیتک شطر اول و ثانینده اسم اشارتک مستعمل اولدیغی معنی مختلف اولدیغندن بوقافیله ده ایطاء یوقدر (و اذا اخ) مانع لفظی کان نك مقدم خبری اولوب اسمی ضمیر منفصله عائددر رفع بوراده خلومعناسنه در (فهو) مانع رفعه عائددر (مفهوم آیات) واکر شرطی منفصل (یعنی منفصله حقیقه)

اولورسه احد طرفينك اثباتى طرف آخرك نفى
 انتاج ايدر عكسى دىخى اويله در (يعنى احد طرفينك نفى
 طرف آخرك اثباتى منبج اولوركه) بوانتاج منفصل اخص ده در
 (يعنى مازمة الجمع والخلو اولان منفصله حتميه ده اولور)
 واكر منفصل فقط مانع جمع اولورسه احد طرفينك اثباتيله
 طرف آخرك نفى معلوم اولور عكسندى بوحكم بوقدر (يعنى
 احد طرفينك نفى ديكرينك اثباتى انتاج ايتز) واكر يالكز
 مانع خلو اولورسه بونك حكيمى انك عكسيدر (يعنى احد
 طرفينك نفى ديكرينك اثباتى وبالعكس اثباتى طرف آخرك
 نفى انتاج ايدر مثلا اما ان يكون هذا الشئ غير ابيض او غير
 اسود لكنه ابيض فهو غير اسود ياخود لكنه اسود فهو غير
 ابيض كى)

(فصل فى لواحق القياس)

و منه ما يدعونيه مركبا * لكونه من جمع قدركبا
 فركبته ان ترد ان تعلمه * واقلب نتيجة به مقدمه
 يلزم من تركيبها بأخرى * نتيجة الى هلم جرا

(من جمع) اشبو جمع ايله مراد مافوق الواحد در (به)

باء فی معناسنه در (مقدمه) اجعل معناسنه اولوب
 اقلب کلمه سنک مفعول ثانیسیدر (باخری) باء مع معناسنه در
 (نتیجه) یلزم نك فاعلیدر (الی هلم جرا) هلم
 فی الاصل طلب اقبال ایچون اولوب بعده طلب استمرار ایچون
 استعاره اولمشدرالی محذوف امر لفظی اوزرینه مقدره الدخول
 در وجر انجرار معناسنه اولوب مصدریت اوزره منصوب
 یاخود حالدرکه کأن مصنف بوراده (الی امر یقال فیسه
 لیستمر الترکیب علی ذلك استمرارا یاخود مسترا) دیمش اولدی
 (مفهوم ایسات) حجتلردن مرکب اولسندن (یعنی ایکی
 ودها زیاده قیاسلردن ترکیب ایتمسندن) طولایی مناطقه نك
 ویاس مرکب تسمیه ایتد کلمری کلام دخی قیاس اقسا مندندر
 امدی بونوع قیاسک کیفیت ترکیبنی بیلک ایسترسه ک انده اولان
 نتیجه یی (یعنی اولسکی ایکی مقدمه نك نتیجه سنی) مقدمه
 صغری یا بهرق انی ترکیب ایت که اشبو مقدمه نك مقدمه
 اخری ایله ترکیبندن نتیجه لازم و کیفیت ترکیب بونموال
 اوزره مستمر و دائم اوله (مثلا کل انسان حیوان وکل حیوان
 حساس فیکل انسان حساس دید ککن صکره اشبو
 نتیجه یی قیاس آخره مقدمه صغری یا بهرق وکل انسان
 حساس وکل حساس نام فیکل انسان نام دیرسه ک بوهر
 قیاس مرکب موصول النتائج اولمش اولور)

متصل النتائج الذي حوى * يكون أو مفصولها كل سوى

(متصل) يكون نك خبر مقدمی اولوب اسمی اولان ضمیر
 (مایدعونه مرکبا) قولنده کی مایه عائددر (الذي حوی)
 مبتدادر ومفعول حوی اولان النتائج لفظی محذوفدر
 (او مفصولها) متصل النتائج اوزرینه معطوفدر که او
 بوراده و او معناسنه در (مفهوم بیت) نتایجی حاوی
 اولان (یعنی مثال سابقده اولدیغی کبی نتیجه لری بالفعل
 مذکور اولان) قیاس مرکب متصل النتائج اولور (یعنی
 قیاس مرکبک بونوعنه متصل النتائج تسمیه اولور) کرک
 موصول النتائج و کرک (قیاس مرکبک نوع دیکری
 اولان) مفصول النتائج دن هر بری افادهء مطلوبده برابردر
 (مفصول النتائج نتیجه لری بالفعل مذکور اولوب مطوی
 اولاندر کل انسان حیوان و کل حیوان حساس و کل
 حساس نام کبی)

وان بجزئی علی کل استدلال * فذا بالاستقراء عندهم عقل
 و عکسه یدعی القیاس المنطقی * وهو الذی قدمته فحقق

(بجزئی علی کل) استدلالیه متعلقدر و موصوفلری محذوف
 اولوب کلی ده کی یاء وزن ایچون تخفیف و التقاء ساکنین

ایچون حذف او نتمشدرکه تقدیری (وان استدلال بحکم جزئی
 علی حکم کلی) در (فذا بالاستقراء) اسم اشارت استدلال
 مفهوم اولان استدلاله عائد و جار و مجرور عقلیه متعلقه مقدر
 (عقل) سمی معناسنده در (وعکسه) ده ایکی مضاف مقدر
 اولوب تقدیری (و مجموع مقدماتی عکسه) در (مفهوم بیتین)
 اگر حکم جزئی ایله حکم کلی اوزرینه استدلال اولنورسه اکا
 عندالمنطقه (استقراء) تعبیر اولنور وانک عکسناک مجموع
 مقدماتینه (یعنی حکم کلی ایله حکم جزئی اوزرینه استدلال
 طریقیه مؤلف اولان قوله) قیاس منطقی تسمیه اولنورکه
 او بنم اولجه بیان ایتدیکم قیاسدر ایمدی سن تحقیق علوم ایت .

و حیث جزئی علی جزئی جعل * جماع فذاک تمثیل جعل
 و لایفید القطع بالدلیل * قیاس الاستقراء و التمثیل

(علی جزئی) وزن ایچون اسکان یاه ایله در (فذاک)
 جعل دن مفهوم اولان جمله فائددر جعل نک مفعول اولی
 نائب فاعلی اولوب مفعول ثانیسی محذوفدرکه تقدیری
 (جعل من الأدلة) در دلیل ایله مراد مدلولدر (مفهوم
 بیتین) اره لرنده اولان برجامعدن (یعنی معنای مشترکدن)
 طولایی هر زرده بر جزئی حکمده جزئی آخر اوزرینه جعل

اول نور سه اكا (تمثيل) دینور که اودء ادله دن معدود در
 و قیاس فقہادر (مثلا جامع اسکار دن طولایی نینذک حرمتده
 خر اوزرینه حلی کبی) قیاس استقراء و تمیلدن هر بری
 مدلولیله قطع و یقینی افاده ایتمز (ایسته مصنفک کلامی انجق
 استقراء ناقص حتمده اولوب استقراء تامه شامل اولدیغی بوندن
 اکلاشلدی زیرا استقراء تام یقینی افاده ایدر)

« اقسام الحجّة »

و حِجَّةٌ نَقْلِيَّةٌ عَقْلِيَّةٌ * اقسام هندی خسته جلیه
 خُطَابَةٌ شَعْرٌ وَ بَرَهَانٌ جَدَلٌ * و خامس سفسطه نلت الامل

(خطابه) فتحخاء ایله (اولها خطابه) تقدیرنده در که
 مراد ذکرده اول او نسیدر یوقسه بونلرک اقواسی برهان صکره
 جدل صکره خطابت صکره شعر صکره سفسطه در مصنفک
 بویله ترتیب ایتماسی ضرورت نظمه مبنیدر (مفهوم بیتین)
 حجت یا نقلیه و یا خود عقلیه در حجت عقلیه نک اقسامی معلوم
 اولدیغی اوزره بش در خطابت و شعر و برهان و جدل
 و سفسطه در نائل امل اوله سین .

أَجَلُهَا الْبِرْهَانُ مَا أُلْفَ مِنْ * مَقَدِّمَاتٍ بِالْيَقِينِ تَقْتَرِنُ
 مِنْ أَوْلِيَّاتٍ مُشَاهِدَاتٍ * مُجَرَّبَاتٍ مَتَوَاتِرَاتٍ
 وَحَدْسِيَّاتٍ وَمَحْسُوسَاتٍ * فَتَلُكُ جَمَلَةَ الْيَقِينِيَّاتِ

(مألّف) برهانك عطف بياندر ياخود مبتدأ محذوفه
 خبردر (من مقدمات) مقدمات بوراده ضروريه ونظريه
 وعقليه ونقليه به شاملدر (من اوليات) مقدماتن بدلدر
 (مفهوم ابيات) ذكر اولنان اقسام حجتك اجل واقواسي
 برهاندر برهان (يا حكما وياخود حقيقه) اوليات
 ومشاهدات ومجربات ومتواترات وحدسيات ومحسوساتن
 عبارت بولنان مقدمات يقينه دن مؤلف اولان قياسدر كه بو
 المذكورات جمله يقينياتدر

وَفِي دَلَالَةِ الْمَقَدِّمَاتِ * عَلَى النَّتِيجَةِ خِلَافُ آتِ
 عَقْلِيٍّ أَوْ عَادِيٍّ أَوْ تَوْلَدٍ * أَوْ وَاجِبٍ وَالْأَوَّلُ الْمُرِيدُ

دلالت بوراده ارتباط معناسندهدر وبو كلامده تجوز وخذف
 وارددر كه تقديري وفي الارتباط بين العلم او الظن بالمقدمات
 والعلم او الظن بالنتيجة خلاف (در) عقلي (مبتدأ محذوفه
 خبر اولوب تقديري هذا الارتباط عقلي بلا تعليل ولا تولد) در

« أو تولد » متولد معناسنه در یا خود ذو تولد تقدیرنده در
 « مفهوم بیتین » مقدمانه اولان علم یا خود ظن ایله نتیجه یه اولان
 علم یا خود ظن بیننده کی ارتباطه خلاف اتی « یعنی اقوال
 ار بعء آتیه » وارد که بو ارتباط صرف عقلی یا خود صرف
 عادی در یا خود متولد عقلی و یا خود واجب عقلی در مؤید
 اولان قول اولدر . « قول ثانی دخی مذهب اهل حقدر قولین
 اخیرین اهل زیغ و ضلال اولان معتزله و فلاسفه نکدر زیرا
 معتزله علم بالنتیجه علم بالدلیل دن تولد ای دیور دیدیلر حکما ایسه
 مقدمتینه اولان علم یا خود ظن نتیجه یه اولان علمک یا خود ظنک
 وجودنده علت مؤثره ای دوکنه قائل اولدیلر) .

« خاتمه »

وخطأ البرهان حيث وجد	في مادة أو صورة فابتدا
في اللفظ كاشتراك أو كجعل ذا	تباین مثل الرديف مأخذا
وفي المعاني لألتباس الكاذبه	بذات صدق فافهم المخاطبه
كمثل جعل العرضي كالذاتي	او ناتج احدى المقدمات
والحكيم للجنس بحكم النوع	وجعل كالقطعي غير القطعي

« في مادة أو صورة » ماده ایله مراد باعتبار اللفظ یا خود باعتبار المعنی

مجموع مقدماتین در و صورت ایله مراد نظم و هیئت در « فالبتدا » فالاول معناسنه در « أو کجعل ذا » ذابوراده مجرور ایکن الف ایله یازلمسی اسماء سته ده اولان لغت قصره مبنی ایسه ده اسماء مذکور ه دن ذا لفظنده قصر لغتی اولدیغی بیانیه بعض طرفدن واقع اولان اعتراض بجا کور یله رک بیت مذکور فی اللفظ کاشترک او کجعل ذی . تباین مرادفا فی المأخذ . باینه قلب اولنمشدر « المخاطبه » مفعول معناسنه مصدر در « او ناتج » ناتج ایله مراد نتیجه در « للجنس » لام علی معناسنه در « کالتطعی » جمالك مفعول ثانیه اولوب مفعول اولی بولنان مضاف الیهنی فصل ایتدی « مفهوم ایسات » برهانک خطاسی یا ماده سنده و یا خود صورتنده اولور « ماده سنده کی خطا » یا لفظده اولور اشتراک سببیه حاصل اولان خطا کی که او خطا حد اوسط واقع اولان لفظک ایکی ودها زیاده معنی باینده مشترک بولنسی سببیه حصوله کور حیض ایله طهر معناری باینده مشترک اولان (قرء) لفظنی ذکر ایدوب معنای حیضی مراد ایدرک « هذا قرء وکل قرء لایحرم الوطء فیہ » دیمک کی که « هذا لایحرم الوطء فیہ » ی انتاج ایدر . و یا خود متباین اولان لفظک مرادف کی اخذ اولنسی سببیه حاصل اولان خطا کی که سیف ایله صارم باینده تباین جزئی اولدیغندن کسمیه جک صورتده قلیج واری یا پیلان شیئه اشارتله هذا سیف وکل سیف صارم دیدرک صارم ایله قاطع مراد

ایتدیكك حالده « هذا صارم » نتیجه سنی و بر سه ده بونك
 هانه سنده خطا اولوب اشبو خطا مابین مذکورك « زید انسان و كل
 بشر حیوان » مثالده کی مرادف کی اخذار لئسندن نشأت ایتشدیر «
 و یاخورد قخبیه کاذبه نك قخبیه صادقیه التباسدن طولایی من
 جهة المعنی اولور ایدیلن مکالمه بی سن فهم ایت ، (مثلا ذاتی بی
 حکمه عرضی کی قلمتی و نتیجه بی مقدماتن برینک عینی یا مق
 و جنسه نوعك حکمه له حکم اولتمق و غیر قطعی بی قطعی مثل قلمتی
 کبی .

وَالثَّانِ كَالْخُرُوجِ عَنِ اشْكَالِهِ * وَتَرْكِ شَرْطِ النَّبْجِ مِنْ اِكْمَالِهِ

« واثان » اکتفاء بالکسر یا نك حذفیله در . « و ترک شرط
 النبج » الخروج اوزرینه معطوفدر و نتیج اتاح معناسنده در « من
 اكماله » شرطدن و یاخود ترکدن حالدر اكمال ایله مراد تحصیلدر
 مؤلفك انقضای مقصودینه اشبو اكمال لفظی کبی برشی ایله اشارت
 ایلسی حسن اختتام صاییلور .

(مفهوم بیت) صورتده اولان خطا اشکال قیاسدن خروج
 ایتك و اسباب اكمالدن اولدیغی حالده شرط اتاح ترک اولتمق
 کیدر ایشته منطق حتمده کی کلام بوراده ختام بولوب اپات
 آتیه خاتمه دعائیه دن عبارت اوله رق معناسی ظاهر و اشبو
 عنظومه نك تاریخ تألیفنه دائر اولدیغندن ترجمه سنه لزوم
 کورلیوب یالکز بیلنك درجیه اکتفا اولنمشدر .

- هذا تمام الغرض المقصود * من أمهات المنطق المحمود
 قد انتهى بحمد ربّ الفلق * مارمته من فنّ علم المنطق
 نُظّمه العبدُ الذليل المقتدر * لرحمة المولى العظيم المقتدر
 الا خضرتى عابد الرحمن * المرتجى من ربه المنان
 مغفرةً تحيط بالذنوب * وتكشف الغطاء عن القلوب
 وأن يثبنا بجنة العلاء * فإنه اكرم من تفضلا
 وكُن اخي للمبتدى مسامحا * وكن لاصلاح الفساد ناصحا
 وأصلح الفساد ابا لتأمل * وان بدية فلا تبدل
 اذ قيل كم مزيف صحيجا * لاجل كون فهمه قبيحا
 وقُل لمن لم ينتصف لمتصدى * العذر حق واجب للمبتدى
 ولبنى احدى وعشرين سنة * معذرة مقبولة مستحسنه
 وكان فى أوائل الحرم * تأليف هذا الرجز المنظم
 من سنة احدى واربعين * من بعد تسعة من المئين
 نعم الصلاة والسلام سرمدى * على رسول الله خير من هدى
 وآله وصحبه الثقات * السالكين سبل النجاة
 ما قطعت شمس النهار ارجا * وطلع البدر المنير فى الدجى

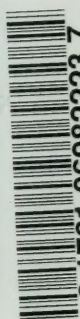
ديباجة ترجمه	١
ترجمة ديباجة سلم	٢
نظم معاني الرب	٣
في المبادئ البشارة المنظومة	٧
فصل في جواز الاشتغال بالمنطق	٩
انواع العلم الحادث	١١
انواع التتدم	١٢
انواع الدلالة	١٣
فصل في مباحث الالفاظ	١٤
فصل في نسبة الالفاظ للمعاني	١٧
فصل في الكل والكلمية والجزء والجزئية	١٩
فصل في المعارف	٢١
باب في القضايا واحكامها	٢٦
فصل في التناقض	٣١
فصل في العكس المستوي	٣٢
باب في التيناس	٣٤
فصل في الاشكال	٣٧
فصل في الاستثنائي	٤٢
فصل في لواحق القياس	٤٥
فصل في اقسام الحجمة	٤٩
خاتمة	٥١

وكان الفراغ من ترجمة هذه المنظومة المفيدة في اواخر جادى
الاولى من شهور سنة الف وثلاث مائة وثلاث من الهجرة
النسوية على صاحبها افضل الصلاة واكمل التحية ولا حول
ولا قوة الا بالله العلى العظيم وصلى الله على خير خلقه محمد وعلى
آله وصحبه اجمعين والحمد لله رب العالمين آمين .

يؤندن اول معارف نظارت جليله سنك تقدير و تحسينه
و بعض فضلاى عصرك تقريضات بلاغت بيناتنه
مظهر اولان (ترجمان السالك فى الغية ابن مالك)
نام اثر عاجزانهم دخى ان شأ الله طبع
ونشر اوله جقدر

3 1761 06982223 7

BC

66

A7A759

1886